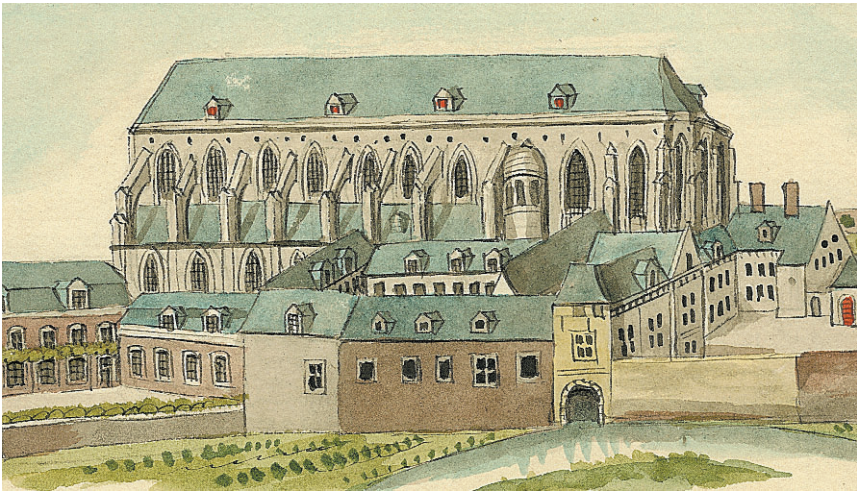

Gereformeerde wezen in een Minderbroedersklooster (1640-1690)

Het Minderbroedersklooster vanuit het zuiden gezien. Tekening van Philip van Gulpen van circa 1840. Vanaf 1870 diende de kerk als archiefbewaarplaats.

Aangezien het gebouw van het voormalige Minderbroedersklooster (nu Regionaal Historisch Centrum Limburg) al eeuwenlang aan de Sint-Pieterstraat ligt, is het niet zo verwonderlijk dat dit complex in de loop van die tijd aan verschillende instellingen onderdak heeft verleend. Zo dienden in de zeventiende eeuw de gangen van dit klooster als verblijf van een weeshuis en van een militair hospitaal. Het hospitaal komt een vol-

den krijgen van een 'resolutieboek van het college van regenten van het Gereformeerd Weeshuis' 1641-1655. Eigenlijk nodigt dit boek uit tot een diepgaander onderzoek. Wie weet welke interessante gegevens over het weeshuis en de weeskinderen dan nog boven water komen. Maar in deze sprokkel beperken we ons tot de grote lijnen.

Het bestaan van een Gereformeerd Weeshuis heeft alles te maken met de verovering van

staan. Een gevolg van het toelaten van de nieuwe religie was dat er een kerk gevonden moest worden voor de protestantse kerk-gangers. De keuze viel op de Sint Jan. De eerste predikant werd Philippus Ludovicus (1587-1667), een Duitser van oorsprong. In de literatuur wordt hij omschreven als een dominante persoonlijkheid en een vurig ijveraar van het protestantisme. Hij vond dat Maastricht 'seer diep verlopen in 't Pausdom' was.

van het garnizoen (Maastricht was vanaf 1567 een garnizoensstad) kreeg bevel om een gedeelte van het Minderbroedersklooster in bezit te nemen. Maar al na ruim twee maanden werd besloten dat de wezen van burgers van Maastricht voorrang bij de plaatsing in het weeshuis kregen boven de wezen van soldaten. De achterliggende gedachte voor deze plotse koerswijziging was ongetwijfeld dat men hoopte dat daarmee het pas 'ingevoerde' protestantisme een breder draagvlak in de Maastrichtse samenleving zou krijgen.

Hoe komt het dat de politiek kon beslissen over een ruimte in het katholieke Minderbroedersklooster? Dit heeft van doen met de mislukte poging om Maastricht te verraden, een poging om Maastricht weer in handen van de katholieke Spanjaarden te spelen. Tot 1632 hadden de katholieken het alleenrecht in Maastricht en velen wilden deze situatie weer terug. Het volgende verhaal is ongetwijfeld bij veel lezers bekend. De Minderbroederpater Vink werd medeschuldig geacht aan dit verraad. Hij en een aantal anderen werden onthoofd. Hun hoofden werden op pinnen gezet op het rondeel 'De drie Dui-ven'. Vanaf dat moment heet dit rondeel 'De Vief Köp'. Het gevolg van deze geschiedenis is dat de Minderbroeders een bijzondere eed van trouw moesten afleggen aan de Staten-Generaal. Zij weigerden daaraan te voldoen, waarop zij de stad moesten verlaten. Echter, niet alle Minderbroeders waren vertrokken. Twee mochten voorlopig blijven in een afgesloten ruimte om het gebouw te bewaken. Dat zinde de protestanten weer niet. Twee geloven onder een dak, dat kon niet. Er moest daarom iemand komen die de situatie in de gaten hield, een inspecteur, en dat werd de al eerder genoemde Philippus Ludovicus. Ook hij ging in het Minderbroedersklooster wonen en vocht van daaruit onvermoeibaar voor het zedelijk welzijn en de godsdienstige zuiverheid van zijn wezen.

De ligging van het Minderbroedersklooster (in het midden) aan de Sint-Pieterstraat in het jaar 1748. Detail van de Franse maquette van Maastricht. Het ronde gebouw links is de Waalse kerk.

Wie waren nu die wezen? Uiteraard ouderloze kinderen. De ouders moeten tot de Maastrichtse burgers of tot de soldaten uit het Maastrichtse garnizoen hebben behoord. Als ze tussen de 4 en 15 jaar oud waren, gezond en gereformeerd, kregen zij een plaatsje in

Anna van Randwyck werd in 1642 benoemd tot weesmoeder of regentesse van het Gereformeerd Weeshuis gevestigd in het Minderbroedersklooster. Zij is begraven in de Sint-Janskerk.

het weeshuis toegewezen. Is het nu duidelijk waar zich dit weeshuis bevond? Omdat bekend is dat het militair weeshuis een aantal jaren later de oost- en zuidgang van het klooster betrof, kunnen we dan concluderen dat het Weeshuis zich aan de westzijde bevond, met andere woorden langs de Sint-Pieterstraat? Jammer genoeg is

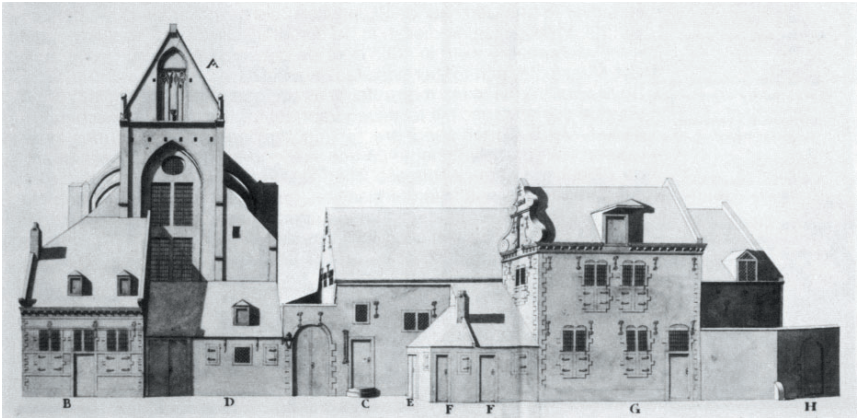
dat niet met zekerheid te zeggen, omdat op de foto van de Franse maquette van 1748-1752 nog meer onderdelen van het klooster te zien zijn die in aanmerking zouden kunnen komen voor onderdak van de wezen. In ieder geval werd de beschikbare ruimte voor de komst van de kinderen verbeterd. De zolder werd gerepareerd, een trap afgebroken, een aantal schoorstenen brandveilig gemaakt, er kwam een nieuwe slaapzaal, bedsteden werden in orde gemaakt en het donkere glas in de vensters werd vervangen door helder glas. Er is ook een speelplaats aangelegd. De kinderen werden verzorgd door weesouders. De benamingen voor hen waren 'binnenvader' en 'binnenmoeder'. Zij deden alles wat tot 'nooddrufft ende onderhoud vande voorz. kinderen behoort' oftewel de bekende huishoudelijk taken, vaak bijgestaan door een dienstmeid, zoals zorgen voor eten en drinken, warmte en licht, schone kleren en het verstellen ervan. Er was ook een schoolmeester verbonden aan het weeshuis. De kinderen kregen in de zomer acht uur les en in de winter zeven uur. De nadruk lag vooral op cate-

chismus, gehoorzaamheid en beleefdheid. Zij leerden een vak en werden daarvoor bij ambachtlieden in de leer gedaan. Sommige kinderen werden uitbesteed. Er was ook een 'doctoer of chirurgijn' beschikbaar. Wanneer de wezen de leeftijd van 25 jaar hadden bereikt, werden ze geacht op eigen benen te kunnen staan. Bij het verlaten van het weeshuis kregen zij een vaste uitzet mee en wat geld of goederen al naar gelang zij bij hun aankomst in het weeshuis hadden meegebracht.

Regenten of weesmeesters vormden het bestuur. Zij zorgden voor het algemeen beheer. Hun besluiten zijn in het bovengenoemde resolutieboek opgenomen. De regenten werden bijgestaan door regentesen of weesmoeders. Zij hielden toezicht op voeding, kleding en alles wat van 'nooden' is.

Willemien Schouten

Bronnen: Dingemans, De oude Minderbroeders; Scheelings, Dickhaut en Luijten, De Toneelacademie; Scheelings, Inventaris van het archief van het Gereformeerd Weeshuis.

De gevelwand van het voormalige Minderbroedersklooster aan de kant van de Sint-Pieterstraat, circa 1750 getekend door Egidius Pikhart. In die tijd deed de kerk dienst als arsenaal. Aangenomen wordt dat de gevelwand ten tijde van het Gereformeerd Weeshuis er uitzag zoals hier afgebeeld.

gende keer aan de orde. Het onderstaande artikel gaat over het Gereformeerd Weeshuis dat hier van 1640 tot 1690 gehuisvest was. In 1690 vertrokken de wezen naar de Lenculenstraat, naar het gebouw waarin nu de Toneelacademie is gevestigd.

De aanleiding van dit artikel is het in han-

Maastricht in 1632 door Frederik Hendrik, de jongste zoon van Willem van Oranje. Met die verovering bracht hij de protestantse Staten-Generaal als regering (naast de bisschop van Luik) en de protestantse godsdienst naar het volledig katholieke Maastricht. Voortaan waren hier zowel de katholieke als de protestantse godsdienst toege-

Een ander gevolg van deze verovering was dat er veel 'verstroyde' weeskinderen door Maastricht zwierven. Veel mensen trokken zich dat aan. Het was voor de tijdgenoten duidelijk: er moest een opvang komen. Eén persoon maakte zich daarvoor bijzonder sterk en dat is de al genoemde Philippus Ludovicus. Hij ging naar Den Haag en kreeg het voor elkaar dat de regering, de Staten-Generaal, toestemming gaf voor een 'soldatenweeshuis', met andere woorden een weeshuis voor kinderen van soldaten. Dat was in augustus 1640. De commandant

regionaal historisch centrum limburg

Archiefsprokkels

De vaste rubriek 'Archiefsprokkels' wordt verzorgd door medewerkers van het Regionaal Historisch Centrum Limburg. Elke twee weken een hele pagina met een nieuw verhaal, opgediept uit de archieven van Maastricht. Eerder verschenen sprokkels kunt u nog eens nalezen op www.rhcl.nl. Regionaal Historisch Centrum Limburg, Sint Pieterstraat 7, 6211 JM Maastricht, tel. 043 - 328 55 00, info@rhcl.nl